

การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครเรื่องของพราแบร์

นางสาวกัลยรัตน์ หล่อมณีพรรัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2535

ISBN 974-582-425-9

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

018739 117200849

AN ANALYTICAL STUDY OF PRANBOON'S MUSICAL PLAYS

Miss Kunlayarut Lormanenoprat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1992

ISBN 974-582-425-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์

โดย

ภาควิชา

อาจารย์ที่ปรึกษา

การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครเรื่องพรานบุญ

นางสาวกัลยรัตน์ หล่อมณีนพรัตน์

ภาษาไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อารดา กิระนันทน์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

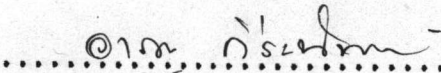
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรากัญ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

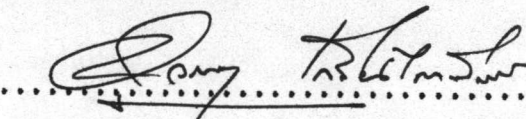
.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ วชิร รมยะนันท์)

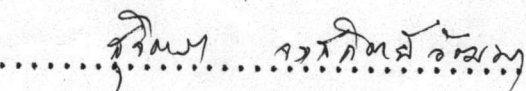
.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อารดา กิระนันทน์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ เกรียงไกรเพชร)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. สัจจitra จงสถิตย์วัฒนา)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

กัลยรัตน์ หล่อมณีนพรัตน์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครร้องของพรานบุรุษ
(AN ANALYTICAL STUDY OF PRANBOON'S MUSICAL PLAYS) อ.ที่ปรึกษา :
ผศ.อารดา กิระนันท์, 397 หน้า. ISBN 974-582-425-9

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาลักษณะและพัฒนาการของบทละครร้องของพรานบุรุษตลอดจนวิเคราะห์บทละครในด้านการใช้ภาษา เนื้อหา และวิธีการแสดง เพื่อชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่ทำให้ละครร้องของพรานบุรุษเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง และมีอิทธิพลต่อวงการละครร้องในสมัยต่อมา

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า บทละครร้องของพรานบุรุษในระยะแรกยังคงดำเนินตามแนวขนบนิยมในการแต่งบทละคร เช่นเดียวกับบทละครร้องแบบปรีดาลัยอันเป็นต้นกำเนิด ต่อมาจึงได้รับการปรับปรุงให้มีลักษณะต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ลักษณะคำประพันธ์ของบทร้องไม่เคร่งครัดในเรื่องจำนวนคำ และการส่งสัมผัส เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงมีทั้งทำนองที่ดัดแปลงจากเพลงไทย เพลงไทยสากล และเพลงสากล ทำให้ฟังแปลกหูน่าสนใจ ส่วนลักษณะการแสดงนั้น พรานบุรุษได้ตัดบทร้องของลูกคู่ออกไป และกำหนดให้บทพูดของตัวละครมีส่วนในการดำเนินเรื่องด้วย ตลอดจนปรับบทกลอนให้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับเนื้อเรื่อง ทำให้การแสดงกระชับขึ้นอีกเป็นอันมาก บทละครร้องของพรานบุรุษมักเสนอเรื่องราวที่มีความหลากหลายและเน้นความบันเทิงเป็นหลัก แต่กระนั้น พรานบุรุษก็มีกลวิธีในการดำเนินเรื่องด้วยการผูกโครงเรื่องให้มีความน่าสนใจใคร่ติดตาม แนวคิดสำคัญที่ปรากฏในเรื่อง ส่วนใหญ่เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความรักระหว่างหนุ่มสาว และความรักชาติ ตัวละครในบทละครร้องของพรานบุรุษโดยมากจะแสดงลักษณะเฉพาะด้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องและมักเป็นพิมพ์เดียวกัน ด้านการใช้ภาษา พรานบุรุษมักใช้ถ้อยคำภาษาที่มีความกลมกลืนไปกับเนื้อเรื่องและการแสดงบทบาทของตัวละคร ได้แก่ การใช้คำภาษาต่างประเทศ การใช้ภาษาถิ่น การใช้ภาษาพูด และการใช้คำแสลง เป็นต้น นอกจากนี้ พรานบุรุษยังใช้กลวิธีในการประพันธ์หลายอย่างเพื่อช่วยสร้างความไพเราะ และชักนำให้เกิดจินตภาพ ความคิด ตลอดจนเร้าอารมณ์สะเทือนใจ ได้แก่ การใช้ความเปรียบ การใช้การพรรณนา การเล่นเสียงสัมผัสคล้องจอง การเล่นคำ และการเลียนเสียงธรรมชาติ จึงนับได้ว่าบทละครร้องของพรานบุรุษมีคุณค่าและน่าสนใจศึกษา สมควรที่จะได้รับการเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ภาควิชา ..... ภาษาไทย
สาขาวิชา ..... วรรณคดี
ปีการศึกษา 2535

ลายมือชื่อนิสิต ..... F. W. ....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... อ.ร. กิระนันท์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาอื่น ....

C210021 : MAJOR LITERATURE
KEY WORD: MUSICAL PLAYS/PRANBOON

KUNLAYARUT LORMANENOPRAT : AN ANALYTICAL STUDY OF PRANBOON'S MUSICAL
PLAYS. THESIS ADVISOR : ASST.PROF. ARADA KIRANAND, 397 PP.
ISBN 974-582-425-9

The purpose of this thesis is to study the characteristics and development of Pranboon's musical plays. The thesis focuses on the analysis of the plays in terms of language use, content and style of presentation in order to point out the reasons for the plays' popularity and the influences on the musical plays of later periods.

From the study, it is found that Pranboon's early musical plays follow the convention of Preedalai which is the origin of Thai musical plays. Later on, Pranboon's musical plays are improved and changed. The prosody is not strictly followed. The musical scores are audibly interesting as they are adapted from classical and popular Thai music as well as international music. As for the style of presentation, Pranboon cuts the chorus part and puts more emphasis on the dialogues as well as adds jokes to suit the content. The plots are both interesting and mainly aiming at entertaining the audience. The main themes are mostly about romantic love and patriotism. Most of the characters are stereotypes. Pranboon often uses the language in harmony with his stories and characters, for example, foreign languages, dialects, spoken language and slang. Moreover, Pranboon employs many literary techniques in creating beauty and bringing about imagination, ideas and emotions such as: metaphors, description, assonance and onomatopoeia. Thus Pranboon's musical plays are of great literary values that are worth studying and should be widely made known.

ภาควิชา..... ภาษาไทย
สาขาวิชา..... วรรณคดี
ปีการศึกษา..... 2535

ลายมือชื่อนิสิท..... *ทศ 11/2*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *© 1.11 11/2*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วย ความเมตตา และความห่วงใยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ อารดา กิระนันท์ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ให้ทั้งความรู้ คำแนะนำ และสละเวลาตรวจแก้ไขให้อย่างละเอียดด้วยความเอาใจใส่โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ตลอดจนคอยให้กำลังใจผู้วิจัยจนสามารถเขียนวิทยานิพนธ์ได้สำเร็จ และเสร็จทันกำหนดเวลา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอันหาที่สุดมิได้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์วัชร รมยะนันท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร และอาจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ที่นอกจากจะเป็นอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางวรรณคดีให้แก่ผู้วิจัยแล้ว ยังได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังมีคณาจารย์อีกหลายท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ อาทิ รองศาสตราจารย์ นายแพทย์พนุพิศ อมาตยกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษลิขิต ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกัญญา ภัทรราชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ญาดา อรุณเวช และผู้ช่วยศาสตราจารย์จารุวรรณ ธรรมวัตร จึงขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้ออันดีที่มีต่อผู้วิจัยมา ณ ที่นี้ด้วยเช่นกัน

อนึ่ง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จลงมิได้หากปราศจากความช่วยเหลือในด้านต่างๆ อย่างดียิ่งจากบุคคลต่อไปนี้ คือ คุณเจ๊ไร จันท์คนา ที่ได้อนุญาต และให้ยืมบทละครร้องของพรานบุรุษ มาศึกษาวิจัย ครุพิมพ์ พวงนาค ครุสังศรี จันทรประภา ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงละครร้องแบบจันทโรภาสของพรานบุรุษ อาจารย์จรูญศรี วิระวานิช คุณพิไลวรรณ บุญสั้น คุณนรินทร์ ณ บางช้าง ที่ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการแสดงละครร้องแบบจันทโรภาสในปัจจุบัน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูสวนสุนันทา ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ที่กรุณาถ่ายสำเนา เทปบันทึกภาพการแสดงละครร้องแบบจันทโรภาส ท่านผู้หญิงเชิญ นิสลยบุตร ที่ได้กรุณาให้ทุนอุดหนุน การวิจัย อาจารย์ประวิตร มหาสารินันท์ ผู้ช่วยแปลบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ และคุณวรรณ นิชิตถกล ภูมิพัฒน์วิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณและขอขอบคุณบุคคลที่ได้เอื้อนามมานี้เป็นอย่างยิ่ง

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	การจำแนกบทละครร้องของพรานบุรีตามบทบาทและหน้าที่ของบทร้อง....	79
ตารางที่ 2	ลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้ในบทละครร้องของพรานบุรี.....	105

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช

บทที่

1	บทนำ.....	1
	ความเป็นมาของปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้า.....	4
	สมมุติฐาน.....	4
	ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า.....	4
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	6
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2	ลักษณะและวิธีการแสดงละครบางประเภทที่สัมพันธ์กับละครร้องของพราวนบุรุษ..	9
	ก. ละครร้อง.....	21
	1. ละครร้องล้วนๆ.....	24
	2. ละครร้องสลับพูด.....	27
	ข. ละครพูด.....	31
	1. ละครพูดล้วนๆ.....	32
	2. ละครพูดสลับลำ.....	32
	ค. ละครลั้งคี่ต.....	33

3	พราวนบุรุษกับงานละครร้อง.....	35
	สภาพทั่วไปของการแสดงละครในสมัยรัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 7.....	35
	บทบาทด้านต่างๆ ของพราวนบุรุษในงานละครร้อง.....	42
	ก. ผู้เขียนบทละคร.....	43
	ข. ผู้ประพันธ์เพลง.....	48
	ค. ผู้กำกับการแสดง.....	60
	ง. เจ้าของคณะละคร.....	66
4	บทละครร้องของพราวนบุรุษ.....	72
	ลักษณะบทละครร้องของพราวนบุรุษ.....	82
	ก. วิธีการประพันธ์.....	82
	1. ลักษณะคำประพันธ์.....	82
	ก) คำประพันธ์ที่มีระเบียบแบบแผน.....	82
	1) กลอนสุภาพ.....	83
	2) โคลงสี่สุภาพ.....	93
	3) กาพย์ยานี 11.....	95
	4) กลอนกลบท.....	96
	ข) คำประพันธ์ที่ไม่มีแบบแผนตรงตามฉันทลักษณ์เดิม.....	100
	2. ขนบนิยมในการแต่งบทละครร้อง.....	107
	ก) การแบ่งตอนบทละคร.....	108
	ข) การบอกลักษณะตัวละคร.....	111
	ค) การบรรยายลักษณะฉาก.....	115
	ง) การบรรยายกิริยาท่าทางของตัวละคร.....	118
	จ) การใช้บทเจรจา.....	120
	ฉ) เรื่องที่นิยมมาแต่งบทละคร.....	123

3. องค์ประกอบของบทละคร.....	126
ก) โครงเรื่อง.....	126
ข) แนวคิดของเรื่อง.....	135
ค) ตัวละคร.....	144
ง) บทสนทนา.....	157
จ) ฉาก.....	171
ฉ) กลวิธีในการแต่ง.....	175
ข. ลักษณะการแสดง.....	180
1. ผู้แสดง.....	181
2. ท่าทางประกอบการแสดง.....	184
3. การแต่งกาย.....	186
4. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง.....	192
5. ดนตรี.....	194
6. เวทีและการสร้างฉาก.....	197
7. วิธีการแสดงบางประเภท.....	199
ค. พัฒนาการและลักษณะเด่นของบทละครร้อยของพรานบุรุษ.....	203
ระยะแรก (พ.ศ.2468 - พ.ศ.2470).....	204
1. ลักษณะของบทละคร.....	204
2. ลักษณะการแสดง.....	205
ระยะที่สอง (พ.ศ.2470 - พ.ศ.2480).....	205
1. ลักษณะของบทละคร.....	205
2. ลักษณะการแสดง.....	206
ระยะที่สาม (พ.ศ.2480 - พ.ศ.2489).....	207
1. ลักษณะของบทละคร.....	207
2. ลักษณะการแสดง.....	208

บทที่

5	ศิลปะการใช้ภาษาในบทละครเรื่องของพราหมณ์.....	209
	ลักษณะการใช้ภาษา.....	210
	ก. การใช้คำ.....	210
	1. การใช้คำศัพท์.....	210
	2. การใช้คำที่เป็นสำนวน.....	224
	3. การใช้คำซ้อน.....	231
	ข. การใช้ภาษาพูด.....	236
	1. การใช้คำบอกสถานภาพ.....	237
	2. การใช้คำอุทาน.....	239
	3. การใช้ภาษาปาก.....	241
	4. การใช้คำคะนองหรือคำสแลง.....	245
	5. การละคำในประโยค.....	247
	ค. การใช้ภาษาในการบรรยายและการพรรณนา.....	251
	1. การใช้ภาษาในการบรรยาย.....	251
	2. การใช้ภาษาในการพรรณนา.....	261
	ง. การใช้ความเปรียบ.....	273
	1. ความเปรียบที่ใช้น้อยโดยทั่วไป.....	273
	2. ความเปรียบที่พราหมณ์ดัดแปลงให้ต่างไปจากเดิม.....	279
	จ. กลวิธีในการประพันธ์.....	287
	1. การเล่นเสียงสัมผัส.....	287
	2. การเล่นคำ.....	294
	3. การใช้คำเลียนเสียง.....	302

บทที่		
๕	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	307
	รายการอ้างอิง.....	312
	ภาคผนวก.....	324
	ภาคผนวก ก. ประวัติจวงจันทน์ จันทรคณา.....	325
	ภาคผนวก ข. คณะละครร้องในอดีต.....	330
	ภาคผนวก ค. โรงละครในอดีต.....	332
	ภาคผนวก ง. เรื่องย่อบทละครร้องของพรานบุรี.....	333
	ภาคผนวก จ. ตัวอย่างบทละครบางเรื่องของพรานบุรี.....	350
	ภาคผนวก ฉ. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละครร้องของพรานบุรี.....	388
	ประวัติผู้เขียน.....	397